

VAALITAPAHTUMIEN TARKASTELUA

Toimittaja Tuomo *Martikainen*

BELGIA

Toukokuu 1965

Belgian poliittisista oloista

Belgian sisäpolitiikkaa on milteipä maan koko itsenäisyyden ajan rasittanut kahden eri kansallisuutta olevan ja kahta eri kieltä puhuvan kansanosan välinen vastakohtaisuus. Maan asukkaista on nykyisin noin 55 % hollanninkielelle läheistä sukua olevaa flaaminkieltä puhuvia, etupäässä maan pohjoisosissa asuvia flaameja ja noin 44 % etupäässä maan eteläosissa asuvia, ranskaa puhuvia valloneja.

Niin kauan kuin Belgia, vuosina 1815—30, muodosti Hollannin kanssa Yhdistyneiden Alankomaiden kuningaskunnan, oli hollanninkieli maan ainoa virallinen kieli. Kun Belgia vuonna 1830 julistautui itsenäiseksi kuningaskunnaksi, seurasi vastavaikutus: ranskankielestä tuli uuden valtion virallinen kieli. Flaaminkielellä ei ollut mitään sijaa maan hallinnon, oikeuslaitoksen, armeijan eikä opetuslaitoksen piirissä.

Tätä taustaa vasten sai alkunsa flaamilaiskansallinen liike, joka korosti flaamilaisen kulttuurin omaperäisyyttä ja alkoi vaatia flaaminkielelle osuutta maan julkisessa elämässä. Askel askeleelta flaamien onnistui taistella kielelleen yhä uusia oikeuksia, ja nykyisin voimassa oleva lainsäädäntö tunnustaa molempien kielten täydellisen tasa-arvoisuuden. Ongelmaa ei siitä huolimatta vielääkään ole lopullisesti ratkaistu.

On luonnollista, ettei ristiriidassa ole ollut kysymys ainoastaan kahden kielen välisestä valtataistelusta, vaan siihen on liittynyt kahden eri kansallisuuden välinen vastakohtaisuus, joka on ajoittain tullut näkyviin myös maan ulkopoliitikassa noudatettavaa suuntausta koskevana erimielisyytenä. Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan aikana osa flaameista suhtautui varsin suopeasti saksalaisiin miehittäjiin ja saksalaiset puolestaan antoivat voimakasta tukea flaamien kansallisille pyrkimyksille. Suunnittelivatpa eräät flaamilaiset piirit Saksan tukeen nojautuen joko flaamilaisten alueiden julistamista itsenäiseksi valtioksi tai peräti niiden liittämistä Hollan-

tiin. Saksan sodassa kärsimä tappio vei kuitenkin pohjan tällaisilta suunnitelmilta. Sodan jälkeen flaamit äänekkäästi vastustivat poliittis-sotilaalista yhteistyötä Ranskan kanssa, ja toisen maailmansodan vuosien saksalaismiehityksen aikana perustettiin maahan erityinen flaamien ja saksalaisten yhteistyötä kannattava puolue, Deutsch-Flämische Arbeitsgemeinschaft (Devlag). Oikeudenkäynnit, joita Belgiassa sodan jälkeen suunnattiin tuhansia flaamilaisia »yhteistoimintamiehiä» vastaan, herättivät maan flaamilaisalueilla suurta katkeruutta.

Vaikka kieli- ja kansallisuuskysymys siten on rasittanut ja yhä edelleenkin rasittaa flaamien ja vallonien välisiä suhteita, olisi erheellistä kuvitella, että se olisi jakanut Belgian kansan jyrkästi kahteen toisilleen vihanieliseen leiriin. Monet muut ongelmat, kuten äänioikeuden laajentamiseksi aikoinaan käyty taistelu ja myöhemmin sosiaalisen lainsäädännön kehittämistä ja tasaisemman tulonjaon aikaansaamista koskevat kysymykset ovat olleet omiaan yhdistämään toisiinsa eri kieliryhmiin kuuluvia yksilöitä ja joukkoja.

Tämä näkyy selvästi Belgian puoluejärjestelmässä. Varsinaiset kieli- puolueet ovat suhteellisen pieniä ja nykyisin melko maltillisiakin. Kaikissa suurissa puolueissa elävät flaamit ja vallonit keskenään rauhanomaista rinnakkaineloa ja pyrkivät kielikysymyksen ratkaisemiseen asiallisella pohjalla ja molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla. Kummankin kansanosan piirissä esiintyy kuitenkin eräänlaisiksi painostusryhmiiksi järjestäytyneitä liikkeitä (esim. flaamien Vlaamse Volksbeweging ja vallonien Comité d'action wallonne), jotka omien kieliryhmiensä etuja ajaessaan pyrkivät vaikuttamaan puolueiden kannanottoihin ja joukkoja aktivoitakseen järjestävät usein varsin laajamittaisiakin mielenosoituksia. Ja luonnollisesti on molemmilla tahoilla myös piirejä, jotka tilaisuuden tarjoutuessa eivät kaihdakaan väkivaltaisiin keinoihin turvautumista.

Kielikysymys on kietoutunut myös lukuisiin Belgian valtiollisen rakenteen uudistamista koskeviin suunnitelmiin. Vallonien taholta on tehty ehdotuksia Belgian muuttamiseksi liittovaltioksi ja esitetty kaksikin eri federalistista vaihtoehtoa. Toisen mukaan liittovaltion muodostaisi kaksi osavaltiota, flaamilainen ja valloninen alue, toisen mukaan olisi kolmantena osavaltiona kaksikielinen, mutta nopeasti ranskalaistuva Brysseli ympäristöineen. Näiden ehdotusten takana piilee kenties vallonien pelko jäämisestä enemmistön armoille; flaamilaisilla seuduilla kasvaa väestö näet huomattavasti nopeammin kuin vallonisilla, ja tilanne muuttuu siten valloneille jatkuvasti epäedullisemmäksi. Flaamit puolestaan ovat esittäneet eri kieliryhmien eristämistä toisistaan yhtenäisvaltion puitteissa siten, että maan halki vedettäisiin kielellis-hallinnollinen raja, jonka toisella puolella olisi flaaminkieli, toisella ranska virallisena kielenä.

Nämä kysymykset olivat etualalla siinä vaalitaistelussa, joka edelsi Belgiassa toukokuun 23 päivänä suoritettuja parlamenttivaaleja, mutta runsaasti huomiota kiinnitettiin myös taloudellisiin kysymyksiin, jotka ovat viime aikoina aiheuttaneet hallituksille paljon huolta. Kongon itsenäistyminen vuonna 1960 merkitsi runsaiden tulolähteiden ehtymistä, ja toisaalta Belgia Kongon kriisiin sekaantuessaan joutui sijoittamaan tähän yritykseen varsin runsaasti varoja. Maan vallonisilla, sen pisimmälle teollistuneilla alueilla on taas aiheuttanut levottomuutta se seikka, että monet hiilikaivokset ovat siellä joutuneet lopettamaan toimintansa joko sen vuoksi, että ne ovat käyneet kannattamattomiksi tai siksi, että hiilivarat ovat ehtyneet. Niinpä flaamilaisen Flanderin taloudellinen kehitys on viime aikoina ollut huomattavasti ripeämpää kuin vallonisten alueiden ja tämäkin seikka on osaltaan kiristänyt molempien kansanosien välistä jännitustilaa.

Edelliset parlamenttivaalit suoritettiin Belgiassa 1961, vuotta ennen kuin parlamentin toimikauden oli määrä päättyä. Ennenaikaiset vaalit johtuivat siitä, että pääministeri Gaston *Eyskensin* johtama sosiaalikiristillisten ja liberaalien muodostama hallitus ryhtyi Kongon kriisiin horjuttamaan valtiontaloutta kohentaakseen toteuttamaan tiukkaa säästäväisyysohjelmaa. Tämä herätti maassa laajalti tyytymättömyyttä, ja joulukuussa 1960 alkoi voimakas ja pitkäaikainen lakkoliike, jonka johdossa olivat sosialistisen puolueen tukemat valloniset ammattiyhdistykset. Lakkoliikkeen yhteydessä sattui varsin vakaviakin levottomuuksia; osa vallonisista lakkolaisista esiintyi kiivasti federalismin puolesta, kun taas eräät flaamilaispiirit esittivät vanhan ajatuksen itsenäisen flaamilaisvaltion muodostamisesta. Vaikka lakkoliike vähitellen kuivuikin kokoon, tilanne johti kuitenkin hallituskriisiin. Liberaalien edustajat erosivat hallituksesta, jolloin kuningas hajotti parlamentin ja määräsi toimitettavaksi uudet vaalit. Liberaaleihin kuuluvat ministerit peruuttivat sen jälkeen eronsa, ja Eyskensin hallitus toimi siten entisessä kokoonpanossaan aina vaaleihin asti.

Vaalien jälkeen muodosti maan suurimman puolueen, sosiaalikiristillisen (entisen katolisen) puolueen johtomiehiin kuuluva Theo *Lefèvre* huhtikuussa 1961 kokoomushallituksen, johon sosiaalikiristillisten lisäksi kuului maan toiseksi suurimman puolueen, sosialistisen puolueen edustajia. Ulkoministerinä ja samalla varapääministerinä toimi sosialisti Paul-Henri *Spaak*. Liberaalit eivät siis enää osallistuneet hallitusvastuuseen, vaikka puolue oli vaaleissa menestynyt varsin hyvin.

Lefèvren hallitus kiinnitti paljon huomiota sosiaalilainsäädännön kehittämiseen ja maan taloudellisen kasvun jouduttamiseen. Näissä kysymyksissä molemmat hallituspuolueet olivat suurin piirtein yksimielisiä. Sosiaalikiristillinen puolue kannattaa kristillisessä hengessä tapahtuvaa yhteiskunnan uudistamista (sen sosiaali- ja talouspoliittinen ohjelma on alun perin laadittu paavi Leo XIII:n ensyklikassaan »*Rerum novarum*» esittä-

mien edistyksellisten periaatteiden pohjalla), ja sosialistit puolestaan edustavat suhteellisen maltillista puoluetta, joka sosiaalisin uudistuksin pyrkii eräänlaisen kansankoti-ihanteen toteuttamiseen. Myös ulkopoliittikan suunnasta nämä puolueet olivat, kuten Belgian muutkin puolueet kommunistista puoluetta lukuun ottamatta, suurin piirtein yksimielisiä.

Hallitus piti kuitenkin tärkeimpänä tehtävänä kielikysymyksen lopullista ratkaisemista. Molemmat puolueet edustavat tämän ongelman suhteen eräänlaista kompromissilinjaa, joskin pääasiassa flaamilaisilta alueilta tukensa saava sosiaalikiristillinen puolue on selvemmin yhtenäisvaltion kannalla kuin sosialistinen puolue, jossa valloninen kansanaines on voimakkaammin edustettuna.

Hallitus jätti vuonna 1963 parlamentille esityksen kielilaiksi, jonka mukaan flaaminkieli tulisi viralliseksi kieleksi flaamilaisilla alueilla ja ranska vallonisilla alueilla, kun taas Bryssel tulisi olemaan kaksikielinen. Samalla pyrittiin poistamaan vallonien mahdollinen pelko siitä, että flaatit myöhemmin kenties tulisivat käyttämään väärin enemmistöasemaansa, minkä vuoksi esitykseen sisällytettiin kohta, jonka mukaan lakiesitys raukeaa, jos 2/3 flaamien tai vallonien parlamenttiedustajista pitää sitä vahingollisena kieliryhmien suhteille ja äänestää kahdesti sitä vastaan.

Heinäkuun 12 päivänä 1963 edustajakamari hyväksyi tämän esityksen äänin 159—33, ja siten näytti pitkällisen kiistan ratkaisu olevan näköpiirissä. Valtiosäännön muutos edellyttää Belgiassa kuitenkin muutosesityksen hyväksymistä kaksilla toisiaan seuraavilla valtiopäivillä ja vaatii lisäksi 2/3:n äänten enemmistön. Lopullinen ratkaisu siirtyi siis vaalien jälkeisille valtiopäiville, mutta hallituksella oli joka tapauksessa syytä suhtautua toiveikkaasti tulevaisuuteen.

Toukokuun vaalit

Vaalit sujuivat olosuhteisiin katsoen rauhallisesti. Flaamilaiset äärimäisyysainekset tosin järjestivät muun muassa Antwerpenissä mellakoita, ja vaalien aattopäivänä sattui traagillinen, mutta samalla myös tämän hetken kommunistiselle liikkeelle kuvaava välikohtaus. Belgiankin kommunistinen puolue on jakaantunut »moskovalaiseen» ja »pekingiläiseen» linjaan, ja eräässä kaupungissa oli moskovalaisen linjan vaalimainoksia tarvelty. Tämän johdosta syntyneessä kahakassa eräs moskovalaista linjaa edustava ehdokas sai pekingiläismielisiltä vasaraniskun päähänsä ja menetti henkensä.

Äänioikeuden käyttö on Belgiassa pakollinen ja sen laiminlyömisestä seuraa vähintään 200 frangin sakko. Edustajakamarin paikat jakaantuivat vaaleissa puolueiden kesken 1965 seuraavasti:

	1961	1965
Sosiaalikristillinen puolue	96	77
Sosialistinen puolue	84	64
Vapauden ja edistyksen puolue (ent. liberaalit)	20	48
Kommunistinen puolue	5	6
Flaamilainen kansanliitto (Vlaamse Volksunie)	5	12
Muut	—	5

Vaalien tulos merkitsi hallituspuolueiden täydellistä tappiota. Ne menettivät 39 paikkaa, niistä sosiaalikristilliset 19 ja sosialistit 20. Kun kyseisillä puolueilla oli aikaisemmin edustajakamarissa yhteensä 180 paikkaa, tuli määräksi vaalien jälkeen vain 141. Ja kun valtiosäännön muutokseen vaaditaan 2/3:n äänten enemmistö, joka edustajakamarin yhteensä 212:sta paikasta merkitsee 142 ääntä, hallituksen kielilakiesityksen kohtaolo oli jo ennakolta sinetöity. Kielikysymyksen ratkaisu siirtyi tuntemattomaan tulevaisuuteen.

Vaalien tulosten tultua tunnetuiksi ulkoministeri Spaak antoi haastattelulausunnon, jossa hän tulkitsi hallituspuolueiden keskuudessa vallinnutta mielialaa. Hän sanoi »taantumuksellisten voimien ja äärimmäisyysainesten» voittaneen, ennusti uusia ja vakavia yhteenottoja ja tunnusti »katsovansa huolestuneena tulevaisuuteen».

Vaalien tulosten analysointi on vielä tällä hetkellä vaikeata. »Taan- tumuksellisilla» Spaak ilmeisesti tarkoitti liberaalista puoluetta (vuodesta 1961 lähtien »Vapauden ja edistyksen puolue»), jota on luonnehdittava lähinnä konservatiiviseksi. Se on vastustanut kansan jakamista kahteen kielileiriin ja on sitä mieltä, että kunkin yksilön tulee saada itse ratkaista, mitä kieltä haluaa käyttää. Puolue korostaa myös »yrittämisen vapautta» ja on sen vuoksi vastustanut Lefèvren hallituksen talous- ja sosiaalipolitiikkaa, jonka se on katsonut johtavan liialliseen valtiojohtoisuuteen ja sitä tietä sosialistiväriiseen suunnitelmatalouteen.

»Äärimmäisyysaineilla» Spaak taas tarkoitti kielipuolueita. Näistä Vlaamse Volksunie, flaamien kansallisen liikkeen poliittinen organisaatio, joka vaatii flaaminkielisille alueille itsehallintoa, voitti eniten, peräti 7 paikkaa. Valloninen kokoomuspuolue (Rassemblement national), joka on esittänyt itsehallinnon myöntämistä vallonisille alueille, koki myös jonkin verran menestystä, samoin kuin uusi Brysselissä esiintynyt frankomaaninen puolue, joka haluaa Brysselin pysyvän puhtaasti ranskankielisenä. Kaikkien näiden puolueiden kannattajat olivat siis tyytymättömiä hallituksen kielilakiesitykseen.

Uusi hallitus.

Lefèvren hallitus erosi heti vaalien jälkeisenä päivänä, ja kuningas *Baudouin* antoi uuden hallituksen muodostamisen sosiaalkristillisen puolueen vallonisen osaston puheenjohtajan Pierre *Harmelin* tehtäväksi. Jo ensimmäiset tunnustelut osoittivat, että kriisistä tulisi pitkäaikainen. Liberaalit eivät nytkään olleet halukkaita tulemaan mukaan hallitukseen, ja toisaalta sosialistien vasen siipi vastusti puolueen osallistumista hallitusvastuuseen. Sosialistien enemmistö oli kuitenkin toista mieltä, ja vihdoon elokuun 28 päivänä saattoi Harmelin johtama sosiaalkristillisten ja sosialistien muodostama hallitus vanhoa virkavalansa kuninkaalle. Tässä kokoomushallituksessa on sosiaalkristillisillä 15 edustajaa ja sosialisteilla 12. Kielen mukaan jakaantuvat ministeripaikat siten, että hallituksessa on 13 flaamia, 11 vallonia ja 3 kaksikielisen Brysselin edustajaa. Varapääministerinä toimii Antoine *Spinoy* ja ulkoministerinä jälleen Spaak. Mainittakoon myös, että ensimmäisen kerran Belgian historiassa hallitukseen kuuluu myös naisministeri.

Uusi hallitus on ohjelmassaan luvannut ryhtyä toimenpiteisiin, jotka vähentäisivät flaamien ja vallonien välistä ristiriitaa. Millaisia nämä toimenpiteet tulevat olemaan, sen näyttää tulevaisuus.

Vanha suunta jatkuu siis Belgiassa, tosin osittain uusien miesten johdolla. Voitaneen ennustaa, että uuden hallituksen taival tulee olemaan paljon vaivalloisempi kuin sen edeltäjän.